

Žene lišene slobode

*Izvod iz 10. Općeg izvještaja,
objavljeni 2000. godine*

Prethodne napomene

21. U nekim od svojih ranijih općih izvješća, CPT je postavio kriterije kojima se rukovodio u svom radu na raznim mjestima pritvora, koja su uključivala policijske stanice, zatvore, centre za držanje imigranata-pritvorenika, psihijatrijske ustanove i pritvorske centre za maloljetnike.

Naravno, Komitet primijenjuje ove kriterije u odnosu kako na žene tako i na muškarce lišene slobode. Međutim, u svim državama članicama Vijeća Europe, žene zatvorenici predstavljaju relativno malu grupu među osobama lišenim slobode. To znači da za države može biti veoma skupo da se posebno brinu o ženama lišenim slobode, što proizlazi time da se žene često drže na malom broju lokacija (a ponekad daleko od njihovih domova i domova od njih zavisne djece), u prostorijama koje su izvorno bile projektovane za muške zatvorenike (sa kojima te prostorije eventualno dijele). U takvim okolnostima, potrebno je obratiti posebnu pažnju kako bi se osiguralo da žene lišene slobode budu u za njih sigurnom i pristojnom zatvorskom okruženju.

Kako bi istakao važnost koju pridaje sprečavanju zlostavljanja žena lišenih slobode, CPT je posvetio ovo poglavlje svog 10. Općeg izvještaja opisivanju nekih od specifičnih pitanja kojima se bavi u ovoj oblasti. Komitet se nada da će na ovaj način dati jasne naznake državnim vlastima o svojim gledištima u pogledu načina na koji treba postupati sa ženama lišenim slobode. Kao i prethodnih godina, **CPT pozdravlja sve eventualne primjedbe u vezi ovog važnog odjeljka Općeg izvještaja.**

22. Treba na samom početku naglasiti da stavovi CPT-a o pitanjima iznijetim u ovom poglavlju važe bez obzira na prirodu mjesta lišavanja slobode. Međutim, prema iskustvu CPT-a, opasnost po fizički i/ili psihički integritet žena lišenih slobode može biti veća u periodu neposredno nakon njihovog hapšenja. Shodno tome, posebnu pažnju treba posvetiti da se osigura da kriteriji dati u slijedećim odjeljcima budu tada poštivani.

Komiteta također želi istaknuti da svi standardi koje eventualno razvije u ovoj oblasti moraju biti smatrani u skladu sa standardima izloženim u drugim međunarodnim dokumentima, uključujući Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta, Konvenciju Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i Skup principa Ujedinjenih naroda u vezi zaštite svih osoba podvrgnutih bilo kom obliku lišavanja slobode ili zatvaranja.

Osoblje oba pola

23. Kao što je CPT istakao u svom 9. Općem izvještaju, upošljavanje osoblja oba pola predstavlja važan mehanizam zaštite protiv zlostavljanja na svim mjestima lišavanja slobode. Prisustvo muškog i ženskog osoblja može imati koristan učinak kako u pogledu zatvorske etike tako i u svrhu njegovanja izvjesnog stepena normalizacije života na mjestima lišavanja slobode.

Korištenje osoblja oba pola također omogućuje prikladno raspoređivanje osoblja na radne dužnosti kada treba obavljati osjetljive dužnosti vezane uz pol, kao što su lični pretresi. U ovom pogledu, CPT želi ponovo istaći da osobe lišene slobode moraju biti pretresane isključivo od strane osoblja istog pola i da bilo koji pretres gdje se zahtijeva da se osoba lišena slobode razodjene mora provoditi izvan vidnog dometa zatvorskog osoblja suprotnog pola.

Odvojen smještaj žena lišenih slobode

24. Obveza da pruži briga, koju država ima u odnosu na osobe lišene slobode, uključuje i dužnost države da zaštiti te osobe od drugih osoba koje im eventualno žele naškoditi. CPT se povremeno susretao sa tvrdnjama žena o navodnom zlostavljanju od strane žena. Međutim, navodi o zlostavljanju žena u zatvoru od strane muškaraca (a posebno o seksualnom uznemiravanju, uključujući tu i verbalne napade sa seksualnim konotacijama) javljaju se mnogo češće, posebno ako država ne obezbijedi odvojen smještaj ženama lišenim slobode, na mjestima gdje prevladuje osoblje ženskog spola koje nadzire njihov smještaj.

U principu, žene lišene slobode moraju biti smještene u prostorijama koje su fizički odvojene od prostorija u kojima se nalaze muškarci zatvoreni u istoj ustanovi. S tim u vezi, neke države su počele primjenjivati rješenja pri kojima su parovi (u kojima su oba partnera lišena slobode) smješteni skupa, i/ili gdje postoji izvjestan stupanj miješanja pripadnika oba pola u zatvorima. CPT pozdravlja takva napredna rješenja, pod uslovom da se zatvorenici na koje se to odnosi saglase sa tim da će u tome učestvovati, te da budu pažljivo odabrani i u dovoljnoj mjeri nadzirani.

Jednakost pristupa aktivnostima

25. Žene lišene slobode moraju imati pristupa svrsishodnim aktivnostima (radu, obuci, obrazovanju, sportu, itd) na ravnoj nozi sa muškarcima u istom položaju. Kao što je Komitet spomenuo u svom posljednjem Općem izvještaju, delegacije CPT su se i previše često susretale sa slučajevima gdje su ženama lišenim slobode bile nudene aktivnosti koje su se smatrale "prikladnim" za njih (kao što su šivanje ili ručni radovi), dok se muškim zatvorenici nudila obuka daleko stručnijeg karaktera.

Po mišljenju CPT-a, takav diskriminirajući pristup može služiti samo daljem jačanju zastarjelih predrasuda o socijalnoj ulozi žene. Štaviše, ovisno o okolnostima, uskraćivanje ženama jednakog pristupa režimom propisanih aktivnosti može se okvalificirati kao ponižavajuće postupanje.

Prenatalna i postnatalna zdravstvena zaštita

26. Maksimum napora treba uložiti kako bi se zadovoljile specifične prehrambene potrebe zatvorenih trudnica, kojima treba osigurati režim ishrane bogat bjelančevinama, sa mnogo svježeg voća i povrća.

27. Samo se po sebi razumije da bebe ne smiju biti rođene u zatvoru i izgleda da je uobičajena praksa u državama članicama Vijeća Europe da se trudne zatvorenice u odgovarajućem trenutku premjeste u bolnice izvan zatvorskog kruga.

Uprkos tome, CPT se s vremena na vrijeme susreće sa slučajevima gdje trudne žene bivaju lisičinama ili na drugi način vezane za krevete ili druge komade namještaja tijekom ginekološkog pregleda i/ili porođaja. Takav pristup je u potpunosti neprihvatljiv i može se sasvim izvjesno odrediti kao neljudsko i ponižavajuće postupanje. Mogu se i moraju iznaći drugi načini udovoljavanja sigurnosnim potrebama.

28. Mnoge žene u zatvoru su primarne njegovateljice djece ili drugih čija psiho-fizička dobrobit može biti ugrožena činom zatvaranja.¹

U ovom kontekstu, posebno je problematično pitanje da li – i ukoliko je odgovor pozitivan, koliko dugo – treba omogućiti bebama i maloj djeci da ostanu u zatvoru sa svojim majkama. Na ovo pitanje je teško dati odgovor, budući da sa jedne strane zatvori očito nisu pogodan ambijent za bebe i malu djecu, dok je sa druge strane krajnje nepoželjno nasilno razdvajati majke i malu djecu.

29. Po mišljenju CPT-a, ideja vodilja u svim slučajevima mora biti dobrobit samog djeteta. Ovo posebno podrazumijeva da svaka prenatalna i postnatalna njega pružena u zatvoru mora biti jednaka njezi kakva se pruža u vanjskoj zajednici. Tamo gdje se bebe i mala djeca drže u zatvorskom okruženju, njihov tretman mora biti nadziran od strane specijalista za socijalni rad i razvoj djece. Cilj bi trebao biti da se stvori okruženje koje je zasnovano primarno na potrebama djeteta, bez vidljivih znakova zatvorskog ambijenta, kao što su uniforme i ključevi koji zveckaju.

Treba primijeniti takva rješenja kojima se osigurava da se motorika i kognitivne sposobnosti beba u zatvoru razvijaju normalno. Posebno im treba omogućiti dovoljno pogodnosti za igru i tjelesne vježbe i mogućnost da napuste ustanovu i iskuse normalni život izvan zatvorskih zidova.

Omogućavanje pogodnosti da članovi obitelji izvan ustanove brinu o djetetu može takođe pomoći da se teret podizanja djeteta podijeli sa drugima (na primjer, sa djetetovim ocem). Gdje ovo nije moguće, treba razmotriti mogućnost pristupa objektima tipa jaslica. Takva rješenja mogu omogućiti ženama zatvorenicama da učestvuju u radnim i drugim aktivnostima unutar zatvora u većoj mjeri nego što bi to inače bilo moguće.

Pitanja zdravlja i higijene

30. Komitet takođe želi skrenuti pažnju na niz pitanja zdravlja i higijene u odnosu na koje se potrebe žena lišenih slobode znatno razlikuju od potreba muškaraca.

31. Specifične **higijenske** potrebe žena treba rješavati na prikladan način. Od naročite je važnosti da im toaleti i kupaonice budu lako dostupni, te da se povede briga o uklanjanju krvlju umrljanih predmeta, kao i o opskrbljivanju stvarima za osobnu higijenu, kao što su higijenski ulošci i tamponi.

Propust da se obezbijede takve osnovne potrepeštine može, po sebi, predstavljati ponižavajuće postupanje.

¹ Vidjeti takođe Preporuku 1469 (2000) Parlamentarne Skupštine Vijeća Europe u vezi majki i beba u zatvoru.

32. Takođe je od suštinske važnosti da **zdravstvena njega** koja se pruža osobama lišenim slobode bude na istom stupnju kao zdravstvena njega koja se pruža osobama u vanjskoj zajednici.

Što se tiče žena lišenih slobode, osiguravanje da ovaj princip jednakosti njega bude poštovan zahtijeva da tu zdravstvenu njegu pružaju liječnici i medicinske sestre specifično obučeni u području zdravstvene zaštite žena, uključujući ginekološku specijalizaciju.

Povrh toga, u obimu u kojem su mjere preventivne zdravstvene zaštite koje se posebno odnose na žene dostupne u vanjskoj zajednici (kao što su preventivni pregledi usmjereni na otkrivanje raka dojke i materice), one takođe moraju biti omogućene i ženama lišenim slobode.

Jednakost njega takođe zahtijeva da se pravo žene na tjelesni integritet poštuje na mjestima lišavanja slobode u jednakoj mjeri kao i u vanjskoj zajednici. Tako, tamo gdje su takozvane "dan poslije" pilule i/ili druge forme pobačaja u kasnijim fazama trudnoće dostupne ženama na slobodi, one moraju pod istim uslovima biti učinjene dostupnim i ženama lišenim slobode.

33. U principu, zatvorenice koje su započele kuru liječenja prije nego što su bile zatvorene, trebale bi biti u mogućnosti da nastavu sa liječenjem i u zatvoru. U ovom kontekstu, treba nastojati osigurati da dovoljne zalihe posebnih lijekova za žene budu dostupne u mjestima lišavanja slobode.

U pogledu kontracepcijskih pilula, treba napomenuti da takva medicinska sredstva mogu biti propisana u medicinske svrhe i kad se ne radi o sprečavanju trudnoće (npr. radi otklanjanja bolnih menstruacija). Usprkos činjenici da zatvaranje žene kao takvo u velikoj mjeri smanjuje vjerojatnost začeća tijekom boravka u zatvoru, ono ne predstavlja dovoljan razlog da se ženama uskrate takva medicinska sredstva.